

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Heta Mikkola ja Sini Micklin

Omaisensa kadottaneen psykososiaalisen tuen tarve

Kirjallisuuskatsaus

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sairaanhoidaja (AMK)

Hoitotyön koulutusohjelma

Opinnäytetyö

18.5.2018

Tekijä(t) Otsikko	Heta Mikkola ja Sini Micklin Omaisensa kadottaneen tarvitsema psykososiaalinen tuki
Sivumäärä Aika	22 sivua + 2 liitettä 18.05.2018
Tutkinto	Sairaanhoidtaja (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Hoitotyön koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sairaanhoidto
Ohjaaja(t)	Lehtori, Nina Eklöf TtM, lehtori, Jukka Kesänen
<p>Läheisen ihmisen katoaminen saattaa omaiset jatkuvan ahdistuksen ja epätoivon tunne-myrskyn valtaan. Omaiset voivat odottaa jopa vuosia saadakseen pitävää tietoa kadonneesta. Tilanne voi johtaa yksilön kokemaan vaikeaan ahdistuneisuuteen, masennukseen, sosiaalisiin konflikteihin ja henkiseen loppuun palamiseen. Epätietoisuuden kokemus tuottaa omaiselle vakavaa henkistä kärsimystä ja jättää ihmiseen pysyvät jäljet.</p> <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata, minkälaista psykososiaalista tukea omaisensa kadottanut tarvitsee. Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Aineistonhaku toteutettiin sähköisten tiedonhakukantojen avulla, joihin lukeutuivat Cinahl, Pubmed, Medline ja Medic. Käytetyt hakusanat olivat missing person, ambiguous loss, psychosocial, kadonnut, omainen ja psykososiaalinen. Lopulliseen aineistoon valikoitui kuusi tähän kirjallisuuskatsaukseen soveltuvaa tutkimusartikkelia. Tutkimukseen syvennyttiin perusteellisesti, minkä jälkeen sisältö analysoitiin teemoittelu-menetelmää hyödyntäen.</p> <p>Keskeisimmiksi teemoiksi aineistosta nousivat omaisensa kadottaneen psyykkiset ongelmat ja niistä johtuva tuen tarve, positiivisen ajattelun tukeminen osana sopeutumisprosessia, tukiverkostosta saatava tuen tarve sekä mahdollisuus ammattilaisen tarjoamaan tukeen. Epäselvän menetyksen kokeneelle on tärkeää olla eri ammattiryhmien, kuten mielenterveystyöntekijän, sosiaalityöntekijän ja poliisin, tarjoamaa apua saatavilla. Menetyksen kokenut tarvitsee kokonaisvaltaista, psykososiaalista tukea tunteiden heittäytymisen, pitkityneen surun, masennuksen sekä posttraumaattisen stressin käsittelyssä. Etenkin myönteisen ajattelutavan tukeminen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen kannustaminen ovat merkittäviä tekijöitä, jotka edistävät sopeutumisprosessia. Myös läheisten tiivis läsnäolo ja vertaistuen saatavuus auttavat omaisensa kadottanutta surun käsittelyssä.</p> <p>Tulevaisuudessa yksi mahdollisista tutkimushaasteista olisi selvittää sitä, minkälaisia kokemuksia pakolaiset ovat kohdanneet epäselvään menetykseen liittyen.</p>	
Avainsanat	kadonnut henkilö, psykososiaalinen tuki, epäselvä menetys

Author(s) Title	Heta Mikkola and Sini Micklin A need of psychosocial support for someone who's loved one has gone missing
Number of Pages Date	22 pages + 2 appendices 18 May 2018
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Nursing and Health Care
Specialisation option	Nursing
Instructor(s)	Nina Eklöf, Senior Lecturer Jukka Kesänen, MNSc, Senior Lecturer
<p>Disappearance of a loved one leads to constant feelings of anxiety and hopelessness in the family. The family can wait for years before getting valid information about the lost person. This kind of situation may lead to experiencing severe anxiety, depression, social conflicts and mental burnout. The experience of unawareness can cause serious psychological suffering and can scar a person for life.</p> <p>The purpose of this bachelor's thesis was to describe what kind of psychosocial support is needed for someone who's loved one has gone missing. This bachelor's thesis was done for Finnish Red Cross. Used research method was a descriptive literature review. The data was searched using several databases including Cinahl, Pubmed, Medline and Medic. Searching terms were the following: missing person, ambiguous loss, psychosocial, kadonnut, omainen and psykososiaalinen. In the end six research articles were selected for this literature review. Research papers were thoroughly read and afterwards the content of these studies was analysed using thematic analysis as a method.</p> <p>Four of the most essential themes discovered were psychological problems as a cause of psychosocial help, the importance of positive thinking in adjustment process, the need of support received from family members and the possibility to have psychosocial support provided by professionals. A person whose loved one has gone missing most probably needs comprehensive psychosocial support when processing the emotional roller-coaster of prolonged grief, depression and posttraumatic stress. Especially supporting positive thinking and social relationships is a promoting factor in the adjustment process. Also a very significant factor is the opportunity to receive family support and possibly also peer support.</p> <p>Since there is not enough research done on refugees' experiences in these matters one possible research challenge for the future would be to find out what kind of experiences refugees might face when going through an ambiguous loss.</p>	
Keywords	missing person, psychosocial support, ambiguous loss

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tietoperustan tarkastelu	2
2.1	Kadonnut henkilö ja hänen etsintänsä	2
2.2	Epäselvä menetys	4
2.3	Psykososiaalinen tuki traumaattisen tapahtuman jälkeen	5
2.4	Pitkittyneen surutyön seuraukset	7
2.5	Punainen Risti kadonneen omaisten tukena	7
3	Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys	8
4	Tutkimusmenetelmät ja aineisto	8
4.1	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus	8
4.2	Aineiston hankinta	9
4.3	Aineiston analyysi	10
5	Tulokset	11
5.1	Psyykkiset ongelmat ja niistä johtuva tuen tarve	13
5.2	Positiivisen ajattelun tukeminen osana sopeutumisprosessia	13
5.3	Tukiverkostosta saatavan tuen tarve	14
5.4	Mahdollisuus ammattilaisen tarjoamaan tukeen	15
6	Pohdinta	16
6.1	Tulosten tarkastelu	16
6.2	Tulevaisuuden tutkimustyöhön kohdistuvat haasteet	19
7	Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden toteutuminen	19
7.1	Tutkimuksen eettisyys	19
7.2	Luotettavuus kirjallisuuskatsauksessa	21
	Lähteet	23
	Liitteet	
	Liite 1. Aineistoon soveltuvien tutkimusten valinta	
	Liite 2. Aineiston tarkastelu	

1 Johdanto

Läheisen ihmisen kadotessa, joutuvat taakse jääneet omaiset elämään jatkuvan ahdistuksen ja epätoivon vallassa. He saattavat odottaa jopa vuosia saadakseen pitävää tietoa kadonneesta henkilöstä. Tilanne voi johtaa vaikeaan ahdistuneisuuteen, masennukseen, sosiaalisiin konflikteihin ja henkiseen loppuun palamiseen. Kokemus tiedottomuudesta johtaa vaikeaan kärsimykseen ja jättää ihmiseen pysyvät jäljet. (International Committee of the Red Cross 2013; Boss 2009.)

Tutkija Pauline Boss on kehittänyt epäselvän menetyksen käsitteen (*ambiguous loss*), jonka tarkoituksena on kuvata ratkaisemattomaksi jäänyttä läheisen ihmisen menetystä. Epäselvän menetyksen kokeneet tuntevat vaihdellen toivoa ja epätoivoa. Elämässä eteenpäin siirtyminen on haastavaa, mutta mahdollista, mikäli tilanteeseen osaa hakea apua. (Boss – Yeats 2014.) Useimmiten ihmisiä ilmoitetaan kadonneiksi aseellisten selkkausten tai maan sisäisen väkivallan ja häiriöiden seurauksena. Katoamisia tapahtuu jatkuvasti ja osaa ihmisistä ei löydetä ikinä. (International Committee of the Red Cross 2013.) Esimerkiksi Kosovossa 19 vuotta sitten tapahtuneen konfliktin seurauksena 1600 ihmistä on edelleen kadoksissa. Menetyksen kokeneet perheet odottavat yhä omaistensa kotiinpaluuta. (International Committee of the Red Cross 2018.)

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata omaisensa kadottaneen psykososiaalisen tuen tarvetta. Työssään hoitaja tulee kohtaamaan usein tilanteita, jolloin hänen on ymmärrettävä tarjota potilaalle psykososiaalista tukea. Hoitajan tulee auttaa potilasta tietämiensä keinojen mukaan sekä ohjata hänet tilanteeseen sopivan avun piiriin. Traumaattisen tapahtuman kokemus on huomioitava kokonaisvaltaisesti keskustelun ja hoitotoimenpiteiden toteuttamisen yhteydessä. Ammatillisen osaamisen kehittäminen erilaisilla hoitotyön osa-alueilla on jokaisen hoitajan vastuu ja velvollisuus. Kehitys sisältää myös kriisiä läpikäyvän tai traumaattisen tapahtuman kokeneen henkilön ammatillisessa kohtaamisessa harjaantumisen.

2 Tietoperustan tarkastelu

2.1 Kadonnut henkilö ja hänen etsintänsä

Kadonneen ihmisen määrittelyn kannalta keskeistä on, että hänen olinpaikkaansa eivät tiedä läheiset tai informaatio katoamisesta on tullut luotettavasta lähteestä. Tärkeimmät kadonneiden ryhmät näkyvät eriteltyinä taulukossa 1. Taulukosta ilmenee kadonneiden luokitteluryhmän lisäksi selitys sille, mikä tilanteeseen on johtanut.

Taulukko 1. Tärkeimmät ryhmät, joihin kadonneet kuuluvat (International Committee of the Red Cross 2013)

Kadonneiden ryhmä	Selvitys katoamisesta
Kuolleet	Lukuisissa tapauksissa ihmisiä on kadonnut kuoleman seurauksena, kun ruumiit ovat jääneet vartioimatta, haudattu kii-reesti, poltettu tai hävitetty muulla keinol-la.
Asevoimien tai aseellisten ryhmien jäse-net, joiden kohtalot ovat tuntemattomat	Sotilaat eivät ole palanneet sotilasoperaa-tiosta ja heidän tilanteensa on jäänyt sel-vittämättömäksi. Kuolleen henkilöllisyys jää epätietoon ja ruumis hävitetään ilman, että perhe saa tietää.
Pakolaiset, maahanmuuttajat ja eristyneet väestöryhmät	Tällaisilla henkilöillä ei ole mahdollisuutta ottaa yhteyttä lähisukulaisiin, jolloin per-heet voivat jäädä epätietoisiksi omaisen-sa kohtalosta.
Lapset, jotka joutuvat eroon perheestään sodan ja taistelun aikana tai heidät pako-tetusti rekrytoidaan aseistettuihin joukkoi-	Tähän ryhmään kuuluvia yksinään olevia lapsia löydetään usein karattuaan taiste-lun, pakotetun armeijaan rekrytoimisen, vangitsemisen tai jopa hätäisen adoptoi-

hin tai ryhmiin	misen seurauksena.
Vangitut, pidätetyt tai kaapatut henkilöt	Joskus valtioiden viranomaiset voivat pidättää tai siepata ihmisiä. Sieppaus voi tapahtua myös muiden ryhmien toimesta. Kadonneita henkilöitä voidaan pitää pidätettyinä tai salatuissa paikoissa. Piilotetut henkilöt saattavat myös menehtyä kätköpaikoissaan. Monissa tapauksissa perheet eivät tiedä perheenjäsenensä olinpaikkaa ja jos tietävät, heitä on kielletty vierailemasta hänen luonaan tai pitämistä muuten yhteyttä.
Mielenterveyspotilaat	Ihmisiä voidaan pitää psykiatrisissa hoitolaitoksissa ilman mahdollisuutta päästä käsiksi viestintävälineisiin oman vointinsa vuoksi.

Ihmisiä siis katoaa useiden eri tekijöiden seurauksena. Masennus, ahdistuneisuus ja mielenterveyden tila selittävät 50 000 katoamistapauksesta noin 25%. Aiheeseen liittyvä tutkimus on tarpeellista, jotta voidaan tuottaa kattavampaa tietoa katoamisten syistä. National Crime Agencyn vuoden 2017 tietoraportin mukaan Englannissa, Walesissa ja Skotlannissa vuosina 2015-2016 poliisi vastaanotti 377 710 puhelua liittyen kadonneisiin ihmisiin. Viime vuosien aikana laajempi tietoisuus näiden puheluiden lukumäärän merkityksestä on kasvanut ja samalla poliisivoimien toiminta tällä saralla kehittynyt. Löytyvistä omaisista 40% tavoittaa poliisi ja kadonneen perheenjäsenet 20%. Loput kadonneet löytyvät hoitokotien henkilökunnan, ystävien ja järjestöjen toimesta. Tiedon lisääntyminen ja sen laadullinen kehitys kasvattavat ymmärrystämme erilaisista katoamistapauksista. Tämän ymmärryksen lisäksi älyllisen analysoinnin ja tiedonjakoprosessin kehittyminen luovat poliisivoimille mahdollisuuden tunnistaa tehokkaammin riskejä, turvata katoamiselle alttiina olevia ihmisiä ja tukea heidän läheisiään. (National Crime Agency 2017.)

Esimerkiksi Suomessa kadonneen henkilön etsintä voidaan käynnistää, jos hänen epäillään joutuneen hengenvaaraan, onnettomuuteen tai rikoksen uhriksi. Kun henkilö katoaa, ottaa poliisi vastuun etsintätyöstä sisämaassa ja sisävesialueilla. Mikäli kadonnutta etsitään mereltä, huolehtii rajavartiolaitos etsinnästä. Se, kuinka tehokkaasti etsinnät käynnistetään, riippuu kadonneen iästä ja terveydentilasta. Lasten, vanhusten ja itsestään huolehtimaan kykenemättömien kohdalla pyritään etsinnät aloittamaan ripeästi. Etsintöjen käynnistymiseen ja etenemiseen voivat vaikuttaa myös sääolosuhteet. Suomen Punaisen Ristin koordinoima vapaaehtoinen pelastuspalvelu, Vapepa, auttaa etsimään kadonnutta henkilöä poliisin pyynnöstä. (Poliisi.)

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun internetsivustoilla on kadonneen omaisille suunnattua informaatiota ja toimintaohjeita tilanteessa, jossa läheinen on kadonnut. Ohjeiden mukaan etsinnät ei kustanna mitään ilmoittajalle, kadonneelle tai hänen omaiselleen. Katoamispaikka lähiympäristöineen tutkitaan katoamistapauksessa huolellisesti etsintöjen aikana. Omainen voi auttaa etsinnöissä muistelemalla kadonneen viimeisintä olinpaikkaa. Hänen on hyvä luovuttaa tuorein valokuva ja tuntomerkkejä kadonneesta etsintään osallistuville. Olemalla yhteydessä kadonneen ystäväpiiriin, voi myös selvittää uutta tietoa. Toimintaohjeissa kehoitetaan omaista pyytämään apua oman kuntansa kriisityöntekijältä, mikäli kokee tilanteen käyvän itselleen liian kuormittavaksi. (Maukonen 2016.)

2.2 Epäselvä menetys

Tämän opinnäytetyön yhteydessä puhutaan epäselvästä menetyksestä (*ambiguous loss*), joka toimii työn yhtenä keskeisimmistä käsitteistä. Epäselvän menetyksen seurauksena yksilö tai perhe kokee menetyksen, joka jää ratkaisemattomaksi. Epäselvää menetystä tarkastelevien tutkimusten mukaan epävarmuus ja tiedon puute läheisen olinpaikasta ja tilanteesta traumatisoi useimpia yksilöitä, pariskuntia ja perheitä. Menetyksen epäselvä luonne saa surutyön pysähtymään ja torjuu menetyksen kokeneen tietoisuutta sekä siten estää psyykkisen itsesäätelyn hallintakeino- ja päätöksentekoprosessin toteutumista. Kun kukaan ei tiedä mitä kadonneelle on tapahtunut, menetyksen kokeneelle perheelle ei jää muuta vaihtoehtoa, kuin muodostaa oma näkemyksensä kadonneen kohtalosta. (Boss 2007.)

1970-luvulla Pauline Boss tutki taistelussa kadonneiden sotilaiden perheitä ja muodosti epäselvän menetyksen käsitteen. Epäselvästä menetyksestä puhutaan, kun menetykselle ei saada varsinaista selkoa tai ratkaisua. Lopullinen ratkaisu tilanteelle jää uupumaan, sillä tämän kaltainen menetys on luonteeltaan jatkuvaa. Epäselvä menetys voi käsittää toisen ihmisen fyysisen menettämisen, jolloin hänen katsotaan kuitenkin olevan psyykkisesti läsnä. Tällöin menetetyt olinpaikasta ei ole tietoa ja on myös epävarmaa, onko hän elossa vai kuollut. Läheisen fyysinen menetys tuottaa vaihtelevasti sekä epäilyksen että toivon tunteita. Epäselvä menetys eroaa läheisen kuolemasta tiedon varmuuden ja lopullisuuden tunteen puutteina. Omaisen menehtymisen jälkeen surevilla perheenjäsenillä on mahdollisuus kokea elämänmuutos ja siirtyä eteenpäin. Epäselvän menetyksen kokenut ei saa kuolemasta virallista vahvistusta, sillä kadonnut voi edelleen olla elossa. Tilanteen epäselvyys ja epävarmuus johtavat komplisoituneeseen menetykseen ja suruprosessiin. (Boss – Yeats 2014.)

Rajojen hämärtyminen, *boundary ambiguity*, on tila, jossa perheenjäsenet ovat epävarmoja siitä, kuka perheeseen kuuluu ja kuka esittää mitään roolia perheen sisällä. Menetys tai sen uhka hankaloittaa perheen nykyisten ja tulevien emotionaalisten ja rakenteellisten rajojen määrittelyä. Rajojen hämärtymisellä on löydetty epäedullinen yhteys huoltajan elämänhallintaan ja henkiseen hyvinvointiin sekä samalla perheen toimivuuteen. Perheen toimivuuden sekä yksittäisten jäsenten ja heidän suhteidensa hyvinvoinnin mahdollistamiseksi, on keskeistä, että perheenjäsenet omaavat selkeän ymmärryksen perheen identiteetistä ja toistensa rooleista perheen sisällä. Epäselvään menetykseen liittyy myös perheen sisäinen joustavuus. Perhe voi onnistua luomaan luotettavan ja merkittävän tukipilarin yksilölle rajojen hämärtymisestä huolimatta. Perheen sisäiset roolit voivat myös vaihtua, jolloin perheenjäsenet saavat uusia vastuutehtäviä. Niin kauan, kuin menetys säilyy epäselvänä, on muutos mahdollinen. Perheet saattavat löytää menetykselleen tarkoituksen ja rakentaa uudenlaisen käsityksen perheen identiteetistä. Erillään joutumisen kokemus voi jopa korostaa suhdetta menetettyyn omaiseen sekä luoda mahdollisuuden sitoutua perheenjäseniin uudella tavalla. (Solheim – Zaid – Ballard 2016.)

2.3 Psykososiaalinen tuki traumaattisen tapahtuman jälkeen

Mikäli kriisi on vielä akuutissa vaiheessa, sitä kokeva tarvitsee psykososiaalista ensiapua. Tässä vaiheessa on keskityttävä myös käytännön tarpeiden hoitamiseen, ei vielä tunteiden työstämiseen. Auttaja tukee yksilölle myönteisiä ja tuttuja toimintatapo-

ja. Tärkeää on kiinnittää huomiota tapahtuman kokeneiden aktivoimiseen ja osallistamiseen sekä tuoda heitä yhteen sosiaalisten siteiden vahvistamiseksi. Järkyttävän tapahtuman jälkivaiheen aikana tarvitaan pitkän aikavälin tukea. Tuen tarve on kuitenkin hyvin yksilöllistä riippuen henkilöstä ja tapahtuman traumaattisuudesta. Akuutissa kriisitilassa huomio keskittyy tapahtuman ja omien tuntemusten ymmärtämiseen sekä niiden vaikutusten arviointiin. (Hedrenius – Johansson 2013: 190, 299.) Omaisensa kadottaneelle voi ammattilainen tarpeen mukaan tarjota kriisitukea. Tuen myötä ihmisen resilienssi, eli psyykinen kestävyys, vahvistuu. Häntä autetaan hallitsemaan stressikokemus ja suojellaan vahinkoa aiheuttavilta tekijöiltä, jotta psyykkisten ja fyysisten vaurioiden riski pienenee. Yksilö saa kriisituesta apua, kunnes hänen sopeutumisensa uuteen elämäntilanteeseen on mahdollista. Kriisituki ottaa huomioon biologiset, psykologiset, sosiaaliset, sosiaalipsykologiset, eksistentiaaliset ja hengelliset tekijät. Kriisituki voidaan jakaa käytännölliseen, psykologiseen ja sosiaaliseen tukeen. Käytännöllisestä tuesta autettava saa helpotusta akuutteihin tarpeisiin ja ongelmiin, jotta tilanne voisi olla niin tasapainossa, kuin olosuhteisiin nähden on mahdollista. Psykologinen tuki auttaa yksilöä ymmärtämään tilanteen ja senhetkiset tosiasiat. Sosiaalinen tuki on tarkoitettu kaikkia tapahtuman osallisia varten ja siinä on kysymys merkityksellisyyden tunteen ja persoonallisuuden vahvistamisesta. (Hedrenius – Johansson 2013: 38–40.)

Ihmisen surun tason ja henkisen joustavuuden arviointi on asiayhteydestä riippuvaa ja systeemistä. Yksilöllisten oireiden analysointi on tärkeää, mutta jää usein riittämättömäksi. Autettavalta voidaan kysyä erilaisia johdattelevia ja avoimia kysymyksiä liittyen esimerkiksi kadonneen läheisen fyysiseen ja psyykkiseen vointiin. Onnellisen elämän saavuttaminen epäselvän menetyksen jälkeen, vaatii henkistä joustavuutta ja tutuista rutiineista irti päästämistä. Epävarmuuden väistymisen ja oman kontrollin ulkopuolella olevien asioiden hyväksyminen edellyttää kykyä sopeutua perheen rooleihin, sääntöihin ja tapoihin. Autettavalle voidaan esittää uusia ajatuksia herättäviä kysymyksiä esimerkiksi perheen rooleista ja säännöistä. Omaisensa kadottaneen yksilön tai perheen on hyvä koettaa määrittää oma lähipiirinsä. Epäselvän menetyksen kanssa elävät kokevat usein tulevansa väärinymmärretyiksi ja tuntevat epävarmuutta siitä, mistä he voisivat löytää tarvitsemansa avun muuttuviin olosuhteisiin. Selvittäminen, kenen puoleen kääntyä tämän kaltaisen, kuolemasta johtumattoman menetyksen jälkeen, voi olla haastavaa. Omaisen tukeutuu usein vahvasti tutusta ympäristöstään löytyvään tukiverkoston. Terapeutilla on myös velvollisuus ohjata menetyksen kokenut vastaanottamaan apua perheeltä, naapureilta tai yhteisöltä, sillä ammattiauttaja ei tule todennäköisesti jäämään pysyvästi osaksi hänen elämäänsä. Epäselvän menetyksen kanssa elä-

vää tulisi myös rohkaista laajentamaan näkökulmaansa siitä, ketkä kuuluvat hänen lähipiiriinsä. Koska selkeää ratkaisua epäselvälle menetykselle ei ole, yksilö, pariskunnat ja perheet joutuvat muodostamaan keinon löytää menetykselle oma tarkoituksensa. Tähän vaaditaan usein ajattelutavan uudistamista, jonka avulla menetyksen kokenut voi ymmärtää tilanteen ristiriitaisuuden ja siihen liittyvät mahdollisuudet. (Boss – Yeats 2014.)

2.4 Pitkittyneen surutyön seuraukset

Epäselvän menetyksen myötä ihmiset usein kokevat lisääntyneitä masennusta, ahdistuneisuutta, traumaa, ristiriitaisuutta, syyllisyyttä, avuttomuutta, identiteettikriisiä, stressiperäistä sairastelua sekä myöskin huumeiden käyttöä ja ihmissuhteiden sisäistä väkivaltaa. Näiden ongelmien toteaminen ja käsittely voivat auttaa vähentämään eristyneisyyden tunnetta, jota yksilöt kokevat epäselvän menetyksen jälkeen toistuvasti. Kun ahdistuneisuus ja epävarmuus nousevat pintaan, heikkenee perheenjäsenten keskinen kommunikointikyky. Päätöksentekokyvystä tulee vaikeaa ja suru on jatkuvaa sekä elämänhallinta estynyt. Mielikuvat kadonneen henkilön paluusta tulevat toistuvasti pintaan. Kadonneen läheiset ovat toimintakyvyttömiä, kunnes löytävät tapahtuneelle jonkin tarkoituksen ja toivoa, vaikka katoamisen mysteeri ei selviäisikään. Epätietoisuuden vuoksi perheet usein mieltävät tilanteen eri tavoin ja tästä seuraa konfliktitilanteita. Perheen kesken ilmenee välirikkoja ja toisistaan etääntymistä. Eriävät näkemykset on pyrittävä normalisoimaan kertomalla sen olevan hyväksyttävää, että juuri nyt perheenjäsenet voivat nähdä tilanteen eri tavoin. Jäsenten kyky suoda toistensa erilaiset näkemykset tilanteesta, auttaa minimoimaan epäselvän menetyksen negatiiviset vaikutukset. Sen sijaan, että pakottaisi toiset näkemään asiat samalla tavalla, kuin itse, on pyrittävä selkeyttämään perherooleja ja sääntöjä. Tämä tapahtuu suhteiden rajoja selkeyttämällä sekä sopeutumalla perheen tapoihin ja rituaaleihin, jotta ne eivät katoa perheessä ilmenevän epäselvän menetyksen aiheuttaman stressin ja surun seurauksena. (Boss – Yeats 2014.)

2.5 Punainen Risti kadonneen omaisten tukena

Katastrofit ja kriisit saattavat ajaa läheisiä erilleen toisistaan. Punainen Risti osallistuu kadonneiden omaisten etsintöihin eri puolilla maailmaa. Yli 20 Punaisen Ristin organisaatiota julkaisee kuukausittain posterin ihmisistä, jotka etsivät kadonneita omaisiaan. Posterin julkaisemisen ideana on, että kadonnut henkilö tunnistaisi kuvasta omaisensa

ja osaisi ottaa yhteyttä perheeseensä lähimmän Punaisen Ristin kautta. (Finnish Red Cross 2015.)

International Committee of the Red Cross (ICRC) on toiminut vuodesta 1991 aktiivisesti tukien kadonneiden omaisia ja puolustanut heidän oikeuksiaan saada tieto kadonneiden läheistensä kohtaloista. Konfliktit Kroatiaassa, Bosnia ja Hertsegovinassa sekä Kosovossa ovat saaneet ihmiset tekemään järjestölle yhteensä 34 000 jäljityspyyntöä. ICRC on julkaissut tukiohjelman, jonka päämääränä on auttaa perheitä ja läheisiä käsittelemään ahdistusta sekä sen aiheuttamia psykososiaalisia ja sosiaalisia ongelmia. Tukiohjelma sisältää laajoja konsultaatioita sekä yhteistyötä psykologien, perheyhteisöjen ja yksittäisten perheiden kanssa. (International Committee of the Red Cross 2013.)

3 Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata omaisensa kadottaneen psykososiaalista tuen tarvetta. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa kirjallisuuskatsauksen muodossa informaatiokokonaisuus, jonka tuloksia voidaan hyödyntää omaistensa kadottaneiden mielenterveyspalveluiden, vertaistukiryhmien sekä muiden tukipalveluiden ja ammatin kehittämiseksi.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on: ”Minkälaista psykososiaalista tukea omaisensa kadottanut tarvitsee?”.

4 Tutkimusmenetelmät ja aineisto

4.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus arvioi ja tiivistää keskeisen aineiston sekä muodostaa johtopäätöksiä käsiteltävästä aiheesta. Aineistoon hankitaan relevantteja tutkimuksia, jotka kuuluvat spesifiin aihealueeseen. Kuvailevaan kirjallisuuskatsaukseen hyväksyttävät tutkimukset pyritään valitsemaan kriittisesti. Tämän tyyppin kirjallisuuskatsausta tarvitaan, jotta tietoa saadaan täsmällisesti koottua, tiivistettyä ja yhdistettyä. Pääasial-

linen tarkoitus on luoda lukijalle kattava kokonaisuus nykytiedon ja aiheeseen liittyvän tutkimustarpeen ymmärrystä varten. Kirjallisuuskatsausmenetelmä on keskeisessä asemassa erilaisten aiheiden tutkimisessa ja voi auttaa hiomaan tutkimuskysymysten rakenteita määrittämällä tietoperustassa ilmenevät ristiriidat. (Cronin – Ryan – Coughlan 2008.)

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yleiskatsaus, jota eivät ohjaa tarkat rajat ja säännöt. Tutkittavaa ilmiötä on tarkoitus kuvata laaja-alaisesti sekä mahdollisesti myös luokitella ilmiön ominaisuuksia. Tutkimuskysymykset ovat systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen tai meta-analyysiin verrattuna avarampia. Kyseinen kirjallisuuskatsaustyyppi toimii itsenäisenä metodina mutta paljastaa usein myös uusia tutkittavia ilmiöitä, joihin voidaan syventyä systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla. (Salminen 2011.)

4.2 Aineiston hankinta

Tämän kirjallisuuskatsauksen aineistonhankinta tapahtui useasta eri tiedonhaun kanavasta. Tiedonhaussa käytettiin CINAHL-, Medic-, Medline- ja PubMed-tietokantoja. Yleisesti aineistonhaussa käytetty hakutapa on avainsanojen yhdistäminen. Sanojen yhdistämistä helpottaakseen useiden tietokantojen haussa on käytössä Boolean operaattorit: 'AND', 'OR' ja 'NOT'. AND-operaattorilla haetaan artikkeleita, jotka sisältävät kaikki haettavat avainsanat, OR-operaattorilla artikkeleita, jotka sisältävät jonkin avainsanoista ja NOT-operaattorilla sellaisia artikkeleita, jotka poissulkevat tietyn avainsanan. Manuaalinen aineistonhaku on myös yksi hakumenetelmä ja keskittyy vahvasti niihin artikkeleihin, jotka liittyvät täsmällisesti tiettyyn aiheeseen. Tämä voi olla työläs, mutta kaiken kaikkiaan palkitseva haun menetelmä. Yleensä valittavien artikkeleiden julkaisuajankohdan väliksi asetetaan 5-10 vuotta. (Cronin – Ryan – Coughlan 2008.) Tiedonhaussa käytettiin hakusanoja missing person, ambiguous loss, psychosocial, kadonnut, omainen ja psykososiaalinen. Sanoista käytettiin myös monikkomuotoa ja suomenkielisistä hakusanoista eri taivutusmuotoja.

Aineistoon valittujen tutkimusten tuli täyttää tietyt sisäänotto- ja poissulkukriteerit, jotka ovat eritelty taulukossa 2. Niiden oli sisällettävä otsikon, abstraktin sekä koko tekstin perusteella tietoa omaisensa kadottaneen psykososiaalisen tuen tarpeesta. Hakuun rajattiin vuosina 2008-2018 julkaistut tutkimukset.

Taulukko 2. Valittujen tutkimusten sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
2008-2018 vuosina julkaistut tutkimukset.	Ennen vuotta 2008 julkaistut tutkimukset.
Suomen- ja englanninkieliset julkaisut.	Julkaisua ei ole saatavilla suomen- tai englanninkielellä.
Julkaisun on oltava tieteellinen tutkimus tai alkuperäistutkimuksen tuloksia tarkasteleva artikkeli.	Julkaisu ei täytä tieteellisen julkaisun kriteerejä.
Artikkelin tulee olla saatavilla verkossa.	Julkaisua ei ole verkossa saatavilla.
Sisällön tulee olla vahvasti sidoksissa tutkimuskysymykseen.	Tutkimus ei ole opinnäytetyön tutkimuskysymyksen kannalta relevantti.
Tutkimuksen on käsiteltävä läheisensä fyysisesti kadottaneen kokemaa epäselvää menetystä ja siitä johtuvaa psykososiaalisen tuen tarvetta.	Artikkeli käsittelee menetystä kuoleman tapauksessa tai omaisen epäselvää menetystä henkisellä tasolla.

Haun yhteydessä rajattiin aineistoon soveltumattomat tutkimukset pois otsikon, abstraktin ja koko tekstin perusteella, sillä ne eivät vastanneet tutkimuskysymykseen. Kokonaisuudessaan aineistoon valikoitui kuusi tekstikokonaisuutta, joiden keskeistä sisältöä on tarkasteltu tämän työn liitteessä 2. Tutkimukset käsitelivät tuen saamista omaisensa kadottaneen näkökulmasta tai tukea tarjoavan näkökulmasta. Aineiston tuli olla artikkelimuotoinen ja lähteenä luotettava. Se, missä merkeissä omainen oli kadonnut, ei toiminut poissulkukriteerinä. Tutkittavien iällä, sukupuolella, kansalaisuudella tai uskonnolla ei myöskään ollut kirjallisuuskatsauksen kannalta merkitystä.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimuksen aineisto analysoidaan, jotta voidaan kuvata tutkittavaa ilmiötä. Sisällönanalyysin avulla saadaan muodostettua aihetta tarkastelevia kategorioita, käsitteitä, käsitejärjestelmä, käsitekartta tai malli. Sisällönanalyysin onnistumisen kannalta on merkittävää, että aineisto saadaan pelkistettyä ja tämän kautta muodostettua tutkittavaa ilmiötä kuvaavat käsitteet. (Kyngäs – Elo – Pölkki – Kääriäinen –Kanste 2011.)

Tavallisesti analyysimenetelmänä toimii laadullisessa aineistossa teemoittelu, tyypittely, sisällönerittely, diskurssianalyysi ja keskusteluanalyysi (Hirsjärvi – Remes – Saja-vaara 2008). Tämän kirjallisuuskatsauksen aineistoon valikoitui usean hakuprosessin jälkeen kuusi määriteltyihin sisäänotto- ja poissulkukriteereihin sopivaa artikkelia, jotka pohjautuivat tehtyihin tieteellisiin tutkimuksiin. Tässä narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa käytettiin analyysimenetelmänä teemoittelua. Kirjallisuuskatsaukseen valikoituneisiin tutkimuksiin perehdyttiin huolellisesti etukäteen ennen analyysiä. Tämän jälkeen pohdittiin tutkimuksissa toistuvia seikkoja, jotka olivat kadonneen omaisen tarvitseman psykososiaalisen tuen kannalta merkityksellisiä. Aineisto käytiin yhä uudelleen läpi ja yksittäiseen teemaan kohdistuvat asiat yliviivattiin erivärisillä tusseilla. Teemoittelu oli luonnollinen valinta kyseiselle aiheelle, sillä tutkimuksista selkeästi nousi esille tietyt teemat, joiden pohjalta analyysi voitiin rakentaa. Teemoiksi muodostuivat psyykkiset ongelmat ja niistä johtuva tuen tarve, positiivisen ajattelun tukeminen osana sopeutumisprosessia, tukiverkostosta saatava tuen tarve ja mahdollisuus ammattilaisen tarjoamaan tukeen. Nämä siis muodostavat yhdessä työn johtopäätökset siitä, minkälaista psykososiaalista tukea omaisensa kadottanut tarvitsee.

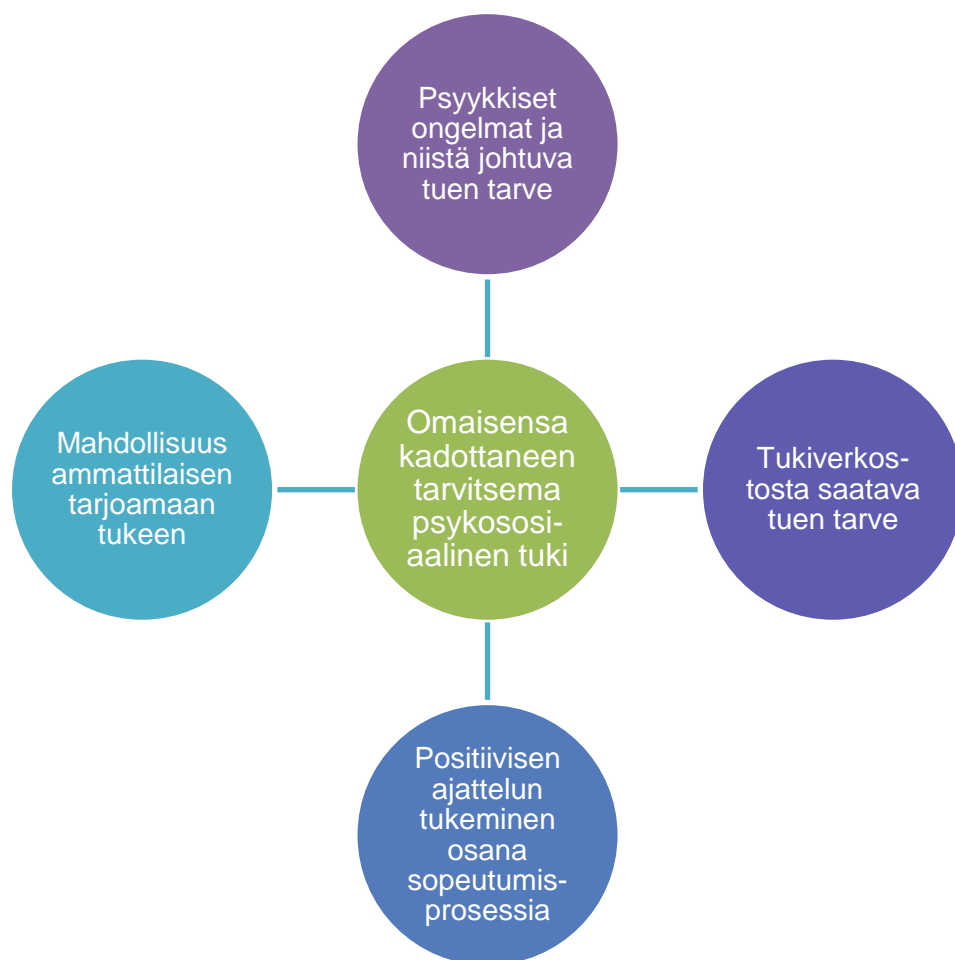
Kun teemoittelua käytetään sisällönanalyysiin, aineiston sisältö pilkotaan osiin. Tämä mahdollistaa haluttujen teemojen tuomisen esille aineistosta. Teemoittelussa painottuu se, mitä jokaisesta teemasta on sanottu. Aineistolähtöisen teemoittelun avulla voidaan etsiä aineistosta yhdistäviä tai erottavia tekijöitä. Ennen teemojen muodostumista voidaan aineisto ryhmitellä. Aineistosta poimitaan teemojen alle asioita, jotka kuvailevat tätä aihetta. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 93.) Teemoja voi kehittää monella eri tavalla ja niiden avaaminen voi tapahtua esimerkiksi kuvioiden tai taulukon avulla. Teemoja ei voi muodostaa vain heittämällä, vaan niiden tulee myös perustua johonkin. (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006.)

5 Tulokset

Tämän kirjallisuuskatsauksen aineisto koostui kuudesta tutkimusartikkelista, jotka järjestelmällisellä haulla löydettiin erilaisia tiedonhaun tietokantoja hyödyntämällä. Aineisto sisälsi sekä kvalitatiivisia että kvantitatiivisia tutkimuksia. Tutkimusten tarkoitukset ja tavoitteet olivat erilaisia, mutta jokainen niistä pyrki selvittämään omaisensa kadottaneen vointiin vaikuttavia tekijöitä ja psykososiaalisen tuen tarvetta. Tutkimusten aineis-

to oli kerätty henkilöiltä, jotka olivat kokeneet läheisensä epäselvän menetyksen. Tutkitavat olivat olleet kulttuuritaustaltaan ja iältään toisistaan poikkeavia.

Tämän kirjallisuuskatsauksen aineistonanalyysin pohjalta muodostui tuloksena neljä keskeistä teemaa, jotka ovat: psyykkiset ongelmat ja niistä johtuva tuen tarve, myönteisen ajattelun tukeminen osana sopeutumisprosessia, tukiverkostosta saatava tuen tarve, mahdollisuus ammattilaisen tarjoamaan tukeen (Kuvio 1). Tätä kuviota tarkastellessa voidaan huomata, miksi psykososiaalinen tuki on omaisensa kadottaneelle tärkeää, millaista tukea hän tarvitsee ja minkälaiset tekijät voisivat puolestaan vähentää tuen tarvetta.

Kuvio 1. Tutkimuksen keskeiset teemat

Omaisensa kadottaneen tarve psykososiaaliselle tuelle muodostuu psyykkisen epäta-
sapainoisuuden ja mahdollisten psyyken häiriöiden seurauksena. Mahdollisimman hy-
vään tulokseen sopeutumisprosessissa omainen pääsee, kun hänelle on tarjolla sekä
ammattilaisapua että lähipiirin tarjoamaa tukea. Positiivisen ajattelutavan ja itseään
kohtaan myötätunnon kokemisen kautta omainen voi parantaa psyykkisen vointinsa
tasoa ja tätä kautta tarve psykososiaaliselle tuelle ei enää välttämättä ole niin suuri.

5.1 Psyykkiset ongelmat ja niistä johtuva tuen tarve

Kadonneen taakseen jättämät omaiset kohtaavat usein voimakasta tunteiden vaihtelua,
mikä voi vaikuttaa perhedynamiikan häiriintymiseen. Heillä tavataan myös usein eri
tavoin ilmeneviä ongelmia mielenterveyden saralla. Muun muassa pitkittynyt suru, ah-
distuneisuus, masennus ja posttraumaattinen stressihäiriö ovat aiheita, jotka luovat
tarpeen psykososiaaliselle tuelle. (Lenferinka – Eisma – Keijser – Boelen 2017; Arenliu
- Saha-Kastrati – Berisha Avdiu – Landsman 2017; Lenferink – Wessel – Boelen 2018;
Kajtazi-Testa - Hower 2018.) Vakava masennus on lähes kaksi kertaa yleisempää nai-
silla, jotka ovat kokeneet epäselvän menetyksen, kun verrataan menehtyneiden omai-
siin. Suuri vaikutus on myös muilla stressitekijöillä, sillä ne edesauttavat traumaattisen
surun, ahdistuksen, unettomuuden, vakavan masennuksen ja somaattisten oireiden
ylläpitämistä. Omaisensa kadottaneella on suurentunut alttius kokea traumaattista ja
päivittäistä stressiä. Tällä tuloksella on suora vaikutus epäselvän menetyksen kokenei-
ta auttavien mielenterveysalan ammattilaisten työnkuvaan, sillä kohdennettua psy-
kososiaalista tukea tulisi olla heille tarjolla. (Powell – Butollo – Hagl 2010.)

5.2 Positiivisen ajattelun tukeminen osana sopeutumisprosessia

Omaisensa kadottanut käy läpi äärimmäisen surun, syyllisyyden, vihan, hämmennyk-
sen, turhautumisen, epätoivon ja ahdistuneisuuden tunteita (Clark – Warburton – Tilse
2009). Ihmiset, jotka käsittelevät vaikeita tunteitaan avoimesti ja ymmärtäväisesti eivät
todennäköisesti jää jumittamaan negatiivisiin ajatuksiinsa kadonneeseen läheiseen
liittyen. Avoimuus omista tunteista vaikuttaa positiivisesti mielenterveyteen, sillä yksilö
saa näin mieltä painavat asiat suuremmalla todennäköisyydellä käsiteltyä. (Lenferinka
– Eisma – Keijser – Boelen 2017.)

Yksilön myönteisen ajattelun liittäminen traumatisoivaan kokemukseen, omiin yksilölli-
siin ominaisuuksiin ja ympäristön olosuhteisiin vaikuttaa positiivisesti tunne-elämän

tasapainoisuuteen menetyksen jälkeen. Tapahtuneen sureminen ja nostalginen muistelu voivat vaikuttaa edistävästi oman identiteetin ja jatkuvuuden tunteen säilyttämiseen sekä tilanteeseen sopeutumiseen. (Powell – Butollo – Hagl 2010.) Myötätuntoa itseään kohtaan voi voimistaa esimerkiksi interventiossa usein käytetyn mindfulness-pohjaisen harjoittelun avulla, mitä varten yksilön on kehitettävä hyväksyvää tietoisuutta läsnäoloa (Lenferink – Wessel – Boelen 2018). Interventiolla tarkoitetaan terveydenhuollon asiantuntijoiden tapahtumaa, jolla pyritään vaikuttamaan yksilön tai ryhmän terveydentilaan tai käyttäytymiseen sekä tämän kautta saavuttamaan asiakkaan terveyttä kohen-tavia tuloksia (Pölkki 2014). Mindfulness-harjoittelussa vaaditaan metakognitiivista kykyä vapautua negatiivisista ajatuksista ja tunteista tarkastelemalla niitä mielen tapahtumina laajemmassa mittakaavassa. Mindfulness-harjoittelu auttaa edistämään ajattelun joustavuutta ja positiivisuutta sekä vähentää riskiä sairastua posttraumaattisen stressihäiriöön. (Lenferink – Wessel – Boelen 2018.) Mindfulness-harjoittelu helpottaa tunneperäistä kärsimystä, joka liittyy läheisen katoamiseen. Harjoittelulla yksilö voi laajentaa omia näkemyksiään ja muokata ajattelutapaansa joustavampaan suuntaan. Tämä lisää positiivisten tunteiden kokemista ja myötätuntoa itseä kohtaan. Myönteisten tunteiden lisääntyminen liittyy merkittävästi omaisensa kadottaneen jaksamiseen ja pienentää mahdollisuutta sairastua pitkittyneeseen suruun, masennukseen ja posttraumaattiseen stressihäiriöön. Mindfulness-harjoittelua on loppujen lopuksi tutkittu melko vähän traumaattisen kokemuksen jälkeisessä hoidossa ja tutkimuksia tämän tyyppisestä surunhoidosta tarvittaisiin lisää. (Lenferinka – Eisma – Keijser – Boelen 2017.)

5.3 Tukiverkostosta saatavan tuen tarve

Sosiaalinen verkosto ja läheisten tuki ovat avainasemassa trauman kokemisen jälkeen. Niiden katsotaan olevan aktiivinen stressinhallintakeino. Sosiaaliset suhteet lievittävät myös masennusta, ahdistuneisuutta sekä muita psyykkisiä ja fyysisiä häiriöitä ihmisillä, joilla on taustallaan traumaattisia kokemuksia. (Arenliu – Saha-Kastrati – Berisha Avdiu – Landsman 2017.) Osa lähipiiriin kuuluvista saattaa vältellä omien positiivisten elämäntapahtumien jakamista toisen käydessä läpi traumaattista kokemusta. Joka tapauksessa läheisten pienetkin ystävälliset teot, eleet ja sanat auttavat pääsemään eteenpäin päivä kerrallaan. (Kajtazi-Testa – Hower 2018.)

Ihmisillä, jotka omaavat vahvan tukiverkoston, on merkittävästi suurempi mahdollisuus traumaattisen tapahtuman jälkeiseen henkiseen kasvuun omaisen katoamisen jälkeen

(Arenliu – Shala-Kastrati – Berisha Avdiu – Landsman 2017). Suuri osa ihmisistä kokee kuitenkin perheensisäisten suhteiden muuttuvan läheisen kadotessa. Myös ystävyys-suhteet ja parisuhde voivat muuttua. Osa kokee etäännyvänsä läheisistään, sillä traumaattisen kokemuksen jälkeen ihmiset haluavat suojella itseään mahdolliselta tulevaisuuden kärsimykseltä. (Clark – Warburton – Tilse 2009.) Omaisensa kadottanut tuntee epäselvyyttä menetetyin kohtalosta ja tuttu ympäristö voi tuntua epävarmalta ja ahdistavalta. Riskinä on kokea kognitiivinen katkos, tunteiden pysähtyminen sekä yksilön ja perheen toiminnassa ilmenevät ongelmat. (Arenliu – Shala-Kastrati – Berisha Avdiu – Landsman 2017.)

Sosiaalinen tuki perheeltä ja läheisiltä on tärkeää, mutta myös aktiivisuus kadonneita koskevassa järjestötoiminnassa voi vähentää epäselvyyden kokemusta. Vertaistuen kokemus ja yhteisölliseen järjestöön osallistuminen vaikuttavat myönteisesti posttraumaattiseen kasvuun ja poistavat kokemusta epäselvyyden tunteesta. Vähitellen tämä voi antaa mahdollisuuden kognition ja tunteiden avoimuudelle. Järjestössä omaisensa kadottaneet voivat myös tavata ihmisiä, joilla on vastaavia kokemuksia ja saada parhaimmillaan heiltä vertaistukea. (Arenliu – Saha-Kastrati – Berisha Avdiu – Landsman 2017.)

5.4 Mahdollisuus ammattilaisen tarjoamaan tukeen

Yksilöllistä psykososiaalista apua tulisi olla saatavilla, kun omainen katoaa. Epäselvän menetyksen kokeneilla on suuri riski vakavaan masennukseen sekä itsetuhoiseen ja itsemurhaa harkitsevaan ajatteluun. Psykososiaalisen avun tulisi keskittyä kokonaisvaltaisesti yksilön ongelmiin, eikä vain käsitellä asioita läheisen katoamiseen liittyen. Läheisensä kadottanut saattaa kokea samanaikaisesti erilaisia stressitekijöitä, jotka vaativat myös huomiota ja aiheiden käsittelyä. (Powell – Butollo – Hagl 2010.)

Interventiota tarvitaan sopeutumisprosessin eri vaiheissa. Siinä pyritään muuttamaan jumittavaa ja pohdiskellevaa ajattelutapaa (*grief rumination*), jossa henkilö pyörittelee mielessään negatiivissävyytteisiä ajatuksia esimerkiksi sitä, kuinka tilanteeseen joutuminen olisi voitu estää. Tähän voidaan käyttää esimerkiksi komplisoituneen surun käsitteilyterapiaa (*complicated grief treatment*) tai kognitiivista käyttäytymisterapiaa (*cognitive behavioral therapy*), kuten myötätuntosuuntaista terapiaa sekä hyväksymis- ja omistautumisterapiaa. Näiden terapiamuotojen tavoitteena on tuottaa myönteisiä muistoja ja kannustaa ylläpitämään mielekkäitä ihmissuhteita sekä tätä kautta vaikuttaa positiivi-

sesti psyykkiseen vointiin. (Lenferink – Eisma – de Keijser – Boelen 2017; Lenferink – Wessel – Boelen 2018.) Interventiossa on tärkeää säilyttää herkkä ja ymmärtävä ote katoamisprosessiin ja surevia perheenjäseniä kohtaan. Omaisensa kadottanut saattaa myös tarvita apua esimerkiksi sosiaalisten ongelmien välttämisen vuoksi useiden eri ammattiryhmien taholta, jolloin poliisin, sosiaalityöntekijöiden, mielenterveystyöntekijöiden sekä mahdollisesti muiden ammattikuntien yhteistyön merkitys korostuu. (Clark – Warburton – Tilse 2008; Lenferink – Wessel – Boelen 2018.)

6 Pohdinta

6.1 Tulosten tarkastelu

Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta, että omaisensa kadottaneen kokema negatiivisten tunteiden kuohunta vaikuttaa liittyvän vahvasti yksilön kokemiin psyyken häiriöihin ja sosiaaliin ongelmiin. Tässä tilanteessa erilaiset vaikuttavat tekijät yhdessä lisäävät psyykkistä pahoinvointia, mikä taas voi johtaa esimerkiksi sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden rikkoutumiseen, perheen sisäisiin väkivaltatapahtumiin tai yksilön päihteiden käytön lisääntymiseen. Omaisensa kadottaneen psykososiaalisen avun tarve muodostuu tulosten perusteella mielenterveyden kohdalla ilmenevien ongelmien johdosta. Tieto on merkittävä muun muassa ennaltaehkäisevän mielenterveystyön näkökulmasta. Ennaltaehkäisevällä toiminnalla voidaan lisätä traumaattisen kokemuksen läpikäyneiden mentaalista hyvinvointia ja tämän myötä mahdollisesti välttyä trauman jälkeisiltä psyykkisiltä ja sosiaalisilta ongelmilta. Clark, Warburton ja Tilse (2008) ovat tutkineet sisarustensa kadottaneiden kokemuksia epäselvästä menetyksestä. Tutkimuksessa todettiin, että pitkäaikainen katoaminen on elämänmuutos, joka vaikuttaa omaisen ja hänen itse perustaman perheen tunne-elämään ja sosiaaliin suhteisiin. Tutkimuksessa tuli ilmi, että ulkopuolisten ihmisten ymmärrys tästä on heikkoa ja vaikuttaa joidenkin suhteiden karsiutumiseen.

Yhdeksi psyykkistä hyvinvointia edistäväksi tekijäksi tämän työn tuloksissa nousi positiivinen ajattelu omaisensa kadottaneen tilanteeseen sopeutumisen edistämiseksi. Tämä on merkittävä huomio, sillä myönteisen ajattelun tehokkaampi tukeminen interventiossa voisi parantaa hoitotuloksia tulevaisuudessa traumoja käsittelevässä mielenterveystyössä. Omaistaan kaipaavan on tärkeää saada säilyttää oma identiteettinsä ja

nähdä itsellään myös tulevaisuus, jottei hän jumitu liiaksi tilanteeseen, jossa ahdistus, stressi ja epätoivo pitävät häntä paikoillaan. Kun positiivinen ajattelutapa saa vahvistusta, voi myös omaisensa kadottanut saavuttaa tasapainoisemman tunne-elämän ja tätä myötä psykososiaalisen tuen tarve vähenee. Mindfulness-pohjainen harjoittelu interventiossa voisi tulosten mukaan olla tärkeä edistävää tekijä omaisen voinnin kannalta, joten tulevaisuudessa aiheesta olisi hyvä tehdä tarkempaa tutkimusta ja selvittää, kuinka sen toteutumista voisi entistä tehokkaammin edistää. Lonneken, Eisman, de Keijser ja Boelen (2017) ovat muun muassa tutkineet itseä kohtaan koetun myötätunnon vaikutusta erilaisiin mielen häiriöihin. Tässä tutkimuksessa myötätunnolla itseä kohtaan oli merkittäviä tuloksia pitkittyneen surun, masennuksen ja posttraumaattisen stressin tasoa alentavana tekijänä.

Yhdeksi olennaiseksi tekijäksi aineiston pohjalta muodostui lähipiirin tuen merkitys omaisen katoamisen jälkeen. Jos yksittäiseltä ihmiseltä puuttuu ympäristön tuki, on hänellä luultavasti suurempi todennäköisyys päätyä kokemaan posttraumaattisia oireita ja epätietoisuuden kokemusta. Voidaan siis todeta keskustelun, vuorovaikutuksen ja yhteenkuuluvuuden tunteen edistävän omaisensa kadottaneen psyykkistä hyvinvointia. Kadonnutta henkilöä koskevaan järjestötoimintaan osallistumista on tutkittu epäselvän menetyksen kokemiseen vaikuttavana tekijänä. Arenliu, Shala-Kastrati, Avdiu, Landsman (2017) päättelivät tutkimustulostensa pohjalta, että sosiaalinen tuki ystävien ja perheen taholta yhdessä aktiivisen yhteisökeskeisen organisaatiotoiminnan kanssa voivat vähentää epäselvyyden tunnetta ja vaikuttaa myönteisesti yksilön psyykkiseen vointiin. Tämän kaltainen toiminta voisi ehkä myös hyödyttää yksinäisyyttä kokevia henkilöitä, joilta omien läheisten tarjoama tuki uupuu. Tämän kirjallisuuskatsauksen tuloksissa kootun tiedon perusteella erilaisia jatkotutkimuksia trauman jälkeiseen vuorovaikutukseen vaikuttavista tekijöistä voitaisiin kehittää lisää. Tuloksista ilmennyttä tietoa voidaan hyödyntää mielenterveyshoitotyössä kiinnittämällä tehokkaammin huomiota yksilön sosiaalisten suhteiden hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja mahdollisuuksiin tarjota vertaistukea. Kajtazi-Testa ja Hewer (2018) totesivat tutkimuksessaan, johon oli osallistunut poikansa sodassa kadottaneita äitejä, että sosiaaliset epäselvän menetyksen jälkeiset seuraukset ovat merkittäviä. Moni tutkittavista oli vain noin 50 ikävuoden paikkeilla, mutta ilmaisi vain vähän ajatuksiaan tulevaisuudesta ja suurin osa vaikutti edelleen yrittävän päästä yli tapahtuneesta. Omaisets ymmärsivät itse heidän psyykkisen tilansa vaikuttavan perheen suhteisiin ja sen kykyyn toimia.

Tulokset vaikuttavat viittaavan siihen, että keskeistä omaisensa kadottaneen auttamisen kannalta on se, että hänelle on automaattisesti saatavilla olevaa psykososiaalista tukea eri ammattikuntien toimesta. Omainen tarvitsee auttajaltaan herkkää suhtautumistapaa ja ymmärretyksi tulemista. Terapiamuotoisten hoitojen on hyvä pitää sisällään positiiviseen ajatteluun ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen kannustavaa toimintaa. Tulosta ammattiaavun merkityksestä on mahdollista hyödyntää erilaisten terapiamuotojen sisältöjen kehittämisessä ja ammattiauttajien oman ammatillisen kasvun ja kehityksen edistämässä. Clarkin, Warburtonin ja Tilsen (2008) tutkimuksen yhtenä johtopäätöksinä todettiin, että tehokkaalla interventiolla on suuri merkitys sosiaalisten ongelmien tapahtumisen estämisessä. Interventiossa on tutkimuksen mukaan tärkeää olla mukana ainakin sosiaalityöntekijöitä sekä esimerkiksi mielenterveystyöntekijöitä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, minkälaista psykososiaalista tukea omaisensa kadottanut henkilö tarvitsee. Kuuden aineistoon valitun tutkimuksen puitteissa syntyi neljä teemaa, joita tarkastellessa esiin tuli aiheeseen liittyviä tärkeitä näkökohtia. Johtopäätöksinä tulosten perusteella voidaan todeta, että keskeistä omaisensa kadottaneen tarvitseman tuen huomioimisessa ovat psyykkiset ongelmat ja mahdolliset häiriöt, jotka myös luovat tarpeen tuelle ja samoin ennaltaehkäiseville toimille. Myönteisen ajattelun edistäminen on merkittävä tekijä psykososiaalisen tuen tarpeen vähentämisen kannalta. Mahdollisuus ottaa vastaan oman lähipiirin tai jonkin ryhmän vertaistukea vähentää epäselvyyden kokemusta ja edistää posttraumaattista kasvua. Omaisensa kadottaneelle tulee olla mahdollisuus ottaa vastaan erilaisten ammattiryhmien tarjoamaa apua psyykkiseen, sosiaaliseen ja käytännölliseen avun tarpeeseen.

Tulosten myötä muutamia odottamattomia seikkoja nousi esiin. Tukiverkoston suuri merkitys omaisensa kadottaneen sopeutumisprosessissa oli ennustettavissa, samoin kuin positiivinen ajattelutapa ja myötätunto itseä kohtaan osana elämänhallintaa. Yllätyksenä tuli se, kuinka laaja skaala mielenterveysongelmia kadonneen omaisella voi esiintyä ja erityisesti posttraumaattinen stressihäiriö ja pitkittyneen surun oireet nousivat keskeisiksi ongelmiksi. Perheroolien uudelleenjärjestäytyminen on myös mielenkiintoinen ilmiö koko perhettä koskevan traumaattisen tapahtuman jälkeen. Kun ajatellaan sitä, kuinka perheestä äkillisesti puuttuukin yksi siihen kuuluvista, tuntuu hyvin luonnolliselta, että jäljelle jääneet omaiset joutuvat omalla toiminnallaan paikkaamaan kadonneen tehtävän perheessä. Perhedynamiikan uusiutuessa jäsenten väliset suhteet luultavasti muuttuvat sen mukaan, kuinka yksilöt tilanteen kokevat. Tämä voi myös johtaa perheen sisäisiin konfliktitilanteisiin, mutta toisaalta vahvistaa jäsenten kokemaa yhte-

yttä sekä toisiinsa että kadonneeseen henkilöön. Suhde kadonneeseen saattaakin äkillisesti tuntua erityisen merkitykselliseltä, kun ymmärrys menetyksestä valkenee. Tilanteeseen sopeutuminen vaatii aikaa ja voimia, mutta psykososiaalisen tuen avulla omaisen voi lopulta nähdä tulevaisuudessa uusia mahdollisuuksia. Se mitä kadonneelle on tapahtunut, jää omaistaan kaipaavan oman tulkinnan varaan.

6.2 Tulevaisuuden tutkimustyöhön kohdistuvat haasteet

Kehittämishaasteena tulevaisuuden tutkimusta ajatellen tuli esiin esimerkiksi pakolaisten ja paperittomien henkilöiden kokemukset epäselvästä menetyksestä, sillä tästä aiheesta tutkimustietoa löytyy niukasti. Lisäksi yhteisölliseen toimintaan osallistuminen nousi suureksi tekijäksi psyykkisen voinnin kannalta ja vertaistuen merkitystä omaisensa kadottaneen elämässä olisi tulevaisuudessa hyvä tarkastella laajemmin. Tätä kautta vertaistukipalveluita voitaisiin myös kehittää eteenpäin. Myönteinen ajattelu ja mindfulness-pohjainen harjoittelu on todettu hyvinvointia edistäviksi tekijöiksi trauman jälkeen, joten lisää tutkimustietoa aiheesta olisi erittäin tärkeää kartoittaa.

7 Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden toteutuminen

7.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK, on laatinut hyvän tieteellisen käytännön ohjeet, jotka avustavat eettisen ja luotettavan tieteellisen tutkimustyöprosessin onnistumisessa (Varantola – Launis – Helin – Spoof – Jäppinen 2013: 6). Hyvän tieteellisen käytännön ohjeiden lähtökohtia on tarkasteltu taulukossa 3.

Taulukko 3. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeet (Varantola ym. 2013: 6–7)

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeet
Tiedeyhteisön tunnustamien toimintatapojen noudattaminen, eli rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä ja tulosten raportoinnissa sekä arvioinnissa.
Tutkimuksessa tulee käyttää soveltaen tieteellisen tutkimuksen kriteerit täyttäviä ja eettisesti

hyväksyttäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimustyön avoimuus ja vastuullinen viestintä tulee toteutua tuloksien julkaisussa.
Muiden tutkijoiden työtä kunnioitetaan ja raportoinnissa viitataan heidän teksteihinsä asianmukaisella tavalla.
Suunnittelussa, toteutuksessa ja raportoinnissa syntyneet tietoaineistot tallennetaan asetettujen vaatimusten edellyttämällä tavalla.
Tarvittavat tutkimusluvut tulee hankkia ja vaadittava eettinen ennakoarviointi tulee toteuttaa.
Kaikkien tutkimuksen osapuolten oikeudet, periaatteet, vastuut, velvollisuudet ja käyttöoikeuksien periaatteet tulee olla sovittuna ennen tutkimuksen aloittamista osapuolten yhteisymmärryksessä. Jälkeenpäin näitä kohtia on myös mahdollista tarkentaa.
Tutkimusprosessissa merkitykselliset sidonnaisuudet, kuten rahoituslähteet, on ilmoitettava asianosaisille, tutkimuksen osallistujille sekä tulee ilmetä myös tulosten raportoinnissa.
Tutkijoiden on pidättäydyttävä tieteen ja tutkimuksen arviointi- ja päätöksentekotilanteista, mikäli heidän esteellisyyttä epäillään.
Tutkimusorganisaation henkilöstö- ja taloushallinto on onnistunut ja tietosuojakysymykset otettu huomioon.

Tutkimusaiheen valinta ja tutkimusongelman määrittely tulee toteuttaa tavalla, joka ei loukkaa ketään tai sisällä väheksyviä oletuksia jostakin ihmisryhmästä. Tutkija vastaa tutkimuksensa kohteen eettisestä hyväksyttävyydestä. Tietolähteiden valinta on toteutettava tavalla, josta koituu mahdollisimman vähän haittaa tutkittaville. On myös arvioitava tiedonlähteiden valinnan eettisyyttä ja sitä, ovatko tiedonlähteiden määrä ja laatu riittäviä tarkastelussa olevan tutkimuskysymyksen näkökulmasta. Tutkimusaineiston analysoimisessa keskeisintä on, että analyysin toteutus on tieteellisesti luotettava ja koko kerätty aineisto hyödynnetään osana tutkimusta. Tutkijalla on luonnollisesti olemassa joitakin asenteita, odotuksia tai epäilyjä tutkittavaa ilmiötä kohtaan, mutta näistä uskomuksista on pyrittävä vapautumaan tulosten luotettavuuden edistämiseksi. (Leino-Kilpi – Välimäki 2014: 366–371.)

Kirjallisuuskatsauksen työstämisen alkuvaiheessa tutustuttiin huolellisesti hyvän eettisen käytännön ohjeisiin, sillä niiden haluttiin ohjaavan työn eettisyyden toteutumista. Erityisen tärkeää eettisyyden kannalta oli merkitä kirjallisuuden laatijoiden tiedot mahdollisimman huolellisesti. Tutkimuksen aineistona toimi aiempien tutkimusten pohjalta työstetty kirjallisuus, joten sen tekijöitä oli kunnioitettava asianmukaisin lähdemerkinnäin. Alkuperäistutkimusten yksityiskohtiin tutustuminen oli tarpeen, jotta varmistuttiin siitä, että tutkimukset olivat tähän työhön eettiseltä kannalta hyväksyttäviä. Kylmän ja Juvakan (2007: 153) mukaan on tärkeää, että tutkittavien henkilöllisyys pysyy salassa

tutkimuksen alusta loppuun. Työssä analysoitu aineisto muodostui aiemmin tehdyistä tutkimuksista, joten tutkittavat aineiston takana pysyivät anonyymeinä. Tärkeä tekijä oli myös pyrkimys huolelliseen kielelliseen käännökseen ja tuotetun tekstin selkeyteen. Kahden tutkijan osallistuminen toimi myös hyvänä lähtökohtana eettisyyden toteutumiseksi, sillä tätä kautta pieneni mahdollisuus omien henkilökohtaisten mielipiteiden vaikuttamiseen saavutettuihin tuloksiin. Eettisiä epäkohtia tässä kirjallisuuskatsauksessa voisivat olla esimerkiksi mahdolliset käännösvirheet. Mikäli virhe syntyisi, ei tekstin sisältö vastaisi sen alkuperäistä ajatusta tai toisi sitä ilmi. Myös se, kuinka alkuperäistekstiä on muokattu tähän työhön sopivaksi sekä plagioinnin välttämiseksi, voi pahimmassa tapauksessa johtaa vahingollisten virheiden, väärinkäsitysten ja näkökulmaerojen syntymiseen.

7.2 Luotettavuus kirjallisuuskatsauksessa

Opinnäytetyön kulkua tulee ohjata vain saavutettu tieto, eivätkä tutkijan henkilökohtaiset oletukset. Alkuperäistutkimusten käsittelyn kannalta on tärkeää, että tutkijan asennoitumistapa on luonteeltaan neutraali. Raportoinnissa rehellisyys ja saatujen tulosten arvostaminen on tärkeää reliabiliteetin säilymisen kannalta ja jotta tulokset eivät vääristy. Kunnioitus kirjallisuuden alkuperäisiä laatijoita kohtaan on olennaista koko työskentelyprosessin ajan. (Kankkunen – Vehviläinen-Julkunen 2013: 224–225.) Tutkimuksen reliabiliteetilla viitataan mittaustulosten toistettavuuteen, eli kykyyn tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Esimerkiksi kahden tutkijan päätyminen samaan tulokseen vahvistaa tuloksen reliaabeliuutta. Tuloksen luotettavuuteen olennaisesti liittyy myös tulosten validius, toisin sanoen pätevyys. Validius kuvaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata tutkittavaa ilmiötä tarkoituksenmukaisella tavalla. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2008: 226–227; Kananen 2015: 343.) Kirjallisuuskatsaus on sekundaaritutkimusta, joten on tärkeää, että sen reliabiliteetti tulee tarkastelluksi niin kuin empiirisissäkin tutkimuksissa. Arviointia helpottaa, kun prosessi on tarkoin kuvattu ja dokumentoitu. Kahden tutkijan sekä itsenäisen että yhteisen työskentelyn on huomattu johtavan kattavammin relevanttien tutkimusten löytymiseen verrattaessa yksin työskentelevään tutkijaan. Virheiden minimointi on kirjallisuuskatsauksen etenemisen eri vaiheissa olennaista. Luotettavuuteen vaikuttaa se, kuinka tutkimuskysymyksiin on saatu vastaus ja ovatko tulokset toistettavissa. Merkittävää on myös tulosten pääkohtien vertaaminen suhteessa aikaisempaan kirjallisuuteen. Esimerkiksi aiheeseen syventyneet kirjallisuuskatsaukset voivat muodostaa tuloksillaan kehyksen, johon saatuja tuloksia pystytään hyvin vertaamaan. (Stolt – Axelin – Suhonen 2015: 66, 94.)

Kun aineistoon valitaan vieraskielisiä tutkimuksia kohdalla, tulee käänkösvirheiden mahdollisuus ottaa huomioon. Alkuperäisissä tutkimuksissa voi myös ilmetä puutekohtia, joista ei ole tietoinen tai ei tule ajatelleeksi. Tulosten luotettavuus saattaa heiketä, mikäli sisäänotto- ja poissulkukriteerit sekä muut rajaukset ovat liian suppeat. Tällöin työn tarkoituksen kannalta merkittäviä alkuperäistutkimuksia voi jäädä tarkastelun ulkopuolelle. Alkuperäistutkimusten määrän kasvaessa tulosten voidaan katsoa olevan monipuolisempia ja luotettavampia. (Janhonen – Nikkonen 2001: 105; Kankkunen – Vehviläinen-Julkunen 2013: 197.)

Kahden henkilön osallistuminen työn tuottamiseen lisäsi raportoidun työn luotettavuutta, sillä näin päästiin vapautumaan omien henkilökohtaisten mielipiteiden ja uskomusten mahdollisuudesta. Tämä tekijä vaikutti myös positiivisesti siihen, kuinka relevantteja aineistoon kootut tutkimukset olivat tutkimuskysymykseen nähden. Systemaattinen hakuprosessi toteutettiin useaan kertaan, jotta aineistoon saatiin mukaan tutkimukset, jotka täsmäsivät asetetun tutkimuskysymyksen kanssa. Tulosten raportoinnissa pyrittiin kielelliseen selkeyteen väärinymmärrysten mahdollisuuden minimoimiseksi. Tutkimuslupaa kirjallisuuskatsaukseen ei tarvittu. Plagioinnineston tarkistusohjelman, Turnitinin, käyttäminen auttoi poistamaan tekstistä mahdolliset plagioidut kohdat. Työn luotettavuutta parantavat myös asianmukaiset ja Metropolian kirjallisen työn ohjeiden mukaan laaditut lähdeviitteet sekä lähdeluettelo.

Sillä työssä huomioitiin vain suomen- ja englanninkielisiä tutkimuksia, on todennäköistä, että tämän kirjallisuuskatsauksen aihetta tukevia tutkimuksia jäi tarkastelun ulkopuolelle. Heikentävästi tämän työn tulosten luotettavuuteen voi myös vaikuttaa se, ettei Suomen Punaisen Ristin yhteyshenkilöä päästy työstämisen aikana tapaamaan, jolloin myöskään hänen näkemystään ei voitu kuulla prosessin aikana.

Lähteet

Arenliu, Aliriza – Shala-Kastrati, Fatmire – Berisha Avdiu, Vjollca – Landsman, Moshe 2017. Posttraumatic Growth Among Family Members With Missing Persons From War in Kosovo: Association With Social Support and Community Involvement. *OMEGA – Journal of Death and Dying* 0 (0). 1–14.

Boss, Pauline 2007. Ambiguous loss: finding resiliency despite unclear loss. *Family Relations* 56 (2). 105–111.

Boss, Pauline 2009. The Trauma and Complicated Grief of Ambiguous. Loss *Pastoral Psychol* 59 (2). 137–145.

Boss, Pauline – Yeats, Janet 2014. Ambiguous loss: A complicated type of grief when loved ones disappear. *Bereavement Care* 33 (2). 63–69.

Clark, Julie – Warburton, Jeni – Tilse, Cheryl 2008. Missing siblings: seeking more adequate social responses. *Child & Family Social Work* 14 (3). 267–27.

Cronin, Patricia – Ryan Frances – Coughlan, Michael 2008. Undertaking a literature review: a step-by-step approach. *British Journal of Nursing* 17 (1). 38–43.

Finnish red cross 2015. Red Cross helps families find their lost loved ones. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <<https://www.redcross.fi/news/20150402/red-cross-helps-families-find-their-lost-loved-ones>> Viitattu 12.10.2017.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14. painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hedrenius, Sara – Johansson, Sara 2013. Kriisituki. Helsinki: Tietosanoma.

International Committee of the Red Cross 2013. Accompanying the families of missing persons. A practical handbook. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <<https://shop.icrc.org/icrc/pdf/view/id/1455>> Viitattu 15.10.2017.

International committee of the red cross 2018. Kosovo: 19 years after conflict, over 1,600 people still missing. Uutinen. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <<https://www.icrc.org/en/document/kosovo-19-years-after-conflict-over-1600-people-still-missing>>. Viitattu 3.5.2018.

Janhonen, Sirpa – Nikkonen, Merja 2001. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY.

Kajtazi-Testa, Laura – Hewer, Christopher 2018. Ambiguous loss and incomplete abduction narratives in Kosovo. *Clinical Child Psychology and Psychiatry* 0 (0). 1–13.

Kananen, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylä: JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU.

Kankkunen, Päivi – Vehviläinen-Julkunen, Katri 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kylmä, Jari – Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kyngäs, Helvi – Elo, Satu – Pölkki, Tarja – Kääriäinen, Maria – Kanste, Outi 2011. Sisällönanalyysi suomalaisessa hoitotieteellisessä tutkimuksessa. Hoitotiede 23 (2). 138–148.

Leino-Kilpi, Helena – Välimäki, Maritta 2014. Etiikka hoitotyössä. 8. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Lenferink, Lonneke I. M. – de Keijser, Jos – Wessel, Ineke – de Vries, Doety – Boelen, Paul A. 2017. Toward a Better Understanding of Psychological Symptoms in People Confronted With the Disappearance of a Loved One: A Systematic Review. TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE 0 (0). 1-16.

Lenferink, Lonneke I M – Eisma, Maarten C – de Keijser, Jos – Boelen, Paul A 2017. Grief rumination mediates the association between self-compassion and psychopathology in relatives of missing persons. European Journal of Psychotraumatology 8 (6). 1–11.

Lenferink, Lonneke I.M. – Wessel, Ineke – Boelen, Paul A. 2018. Exploration of the Associations Between Responses to Affective States and Psychopathology in Two Samples of People Confronted With the Loss of a Loved One. The Journal of Nervous and Mental Disease 206 (2). 108–115.

Maukonen, Heikki 2016. Kun läheisesi katoaa. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <<https://vapepa.fi/2016/04/20/kun-laheisesi-katoaa/>> Viitattu 8.10.2017.

National Crime Agency 2017. UK Missing Persons Bureau, Missing Persons Data Report 2015/2016. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <<http://nationalcrimeagency.gov.uk/publications/876-missing-persons-data-report-2015-2016-1/file>> Viitattu 24.4.2018.

Poliisi n.d. Kadonneen etsintä. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <http://www.poliisi.fi/jarjestys/kadonneen_etsinta> Viitattu 10.10.2017.

Punainen Risti n.d. Apua kadonneiden perheenjäsenten löytämiseen. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <<https://www.punainenristi.fi/hae-tukea-ja-apua/kadonneiden-loytamiseen>> Viitattu 12.10.2017.

Powell, Steve – Butollo, Willi – Hagl, Maria 2010. Missing or Killed: The Differential Effect on Mental Health in Women in Bosnia and Herzegovina of the Confirmed or Unconfirmed Loss of their Husbands. European Psychologist 15 (3). 185–192.

Pölkki, Tarja 2014. Hoitotyön interventiot ja niiden vaikuttavuus. Sairaanhoitajat. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <<https://sairaanhoitajat.fi/lehti/jutut/hoitotyon-interventiot-ja-niiden-vaikuttavuus/>> Viitattu 9.5.2018.

Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Luettavissa myös verkossa <http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf> Viitattu 16.5.2018

Salminen, Ari 2011. Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisu 62. Julkisjohtaminen 4. Vaasa. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf>. Viitattu 8.4.2018.

Solheim, Catherine – Zaid, Samantha – Ballard, Jaime 2016. Ambiguous Loss Experienced by Transnational Mexican Immigrant Families. *Family process* 55 (2). 338–353.

Stolt, Minna – Axelin, Anna – Suhonen, Riitta (toim.) 2015. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Juvenes Print.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6. uudistettu painos. Tammi: Helsinki.

Varantola, Krista – Launis, Veikko – Helin, Markku – Spoof, Sanna Kaisa – Jäppinen, Sanna 2013. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Luettavissa myös sähköisesti osoitteessa <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf> Viitattu 14.12.2017.

Aineistoon soveltuvien tutkimusten valinta

Tietokanta ja hakusana(t)	Hakusanat	Kaikki tulokset	Poistettu otsikon perusteella	Poistettu abstraktin perusteella	Poistettu koko tekstin perusteella	Hyväksytään
CINAHL	Missing person AND psychosocial	27	22	1	4	0
	ambiguous loss AND psychosocial	31	27	2	2	0
Medline:	Ambiguous loss AND psychosocial	137	125	6	2	4 Lenferink, Lonneke I M – Eisma, Maarten C – de Keijser, Jos – Boelen, Paul A 2017. Grief rumination mediates the association between self-compassion and psychopathology in relatives of missing persons. European Journal Of Psychotraumatology 8 (6). 1–11. Lenferink, Lonneke I.M. – Wessel, Ineke – Boelen, Paul A. 2018. Exploration of the Associations Between Responses to Affective States and Psychopathology in Two Samples of People Confronted With the Loss of a Loved One. The Journal of Nervous and Mental Disease 206 (2). 108–115. Powell, Steve – Butollo, Willi – Hagl, Maria. Missing or Killed: The Differential Effect on Mental Health in Women in Bosnia and Herze-

						<p>govina of the Confirmed or Unconfirmed Loss of their Husbands. <i>European Psychologist</i> 15 (3). 185–192.</p> <p>Arenliu, Aliriza – Shala-Kastrati, Fatmire – Berisha Avdiu, Vjollca – Landsman, Moshe 2017. Posttraumatic Growth Among Family Members With Missing Persons From War in Kosovo: Association With Social Support and Community Involvement. <i>OMEGA – Journal of Death and Dying</i> 0 (0). 1–14.</p>
Missing person AND psychosocial	149	142	3	0	3	<p>Lenferink, Lonneke I M – Eisma, Maarten C – de Keijser, Jos – Boelen, Paul A 2017. Grief rumination mediates the association between self-compassion and psychopathology in relatives of missing persons. <i>European Journal Of Psychotraumatology</i> 8 (6). 1–11.</p> <p>Lenferink, Lonneke I.M. – Wessel, Ineke – Boelen, Paul A. 2018. Exploration of the Associations Between Responses to Affective States and Psychopathology in Two Samples of People Confronted With the Loss of a Loved One. <i>The Journal of Nervous and Mental Disease</i> 206 (2).</p>

						<p>108–115.</p> <p>Powell, Steve – Butollo, Willi – Hagl, Maria. Missing or Killed: The Differential Effect on Mental Health in Women in Bosnia and Herzegovina of the Confirmed or Unconfirmed Loss of their Husbands. <i>European Psychologist</i> 15 (3). 185–192.</p> <p>Clark, Julie – Warburton, Jeni – Tilse, Cheryl 2008. Missing siblings: seeking more adequate social responses. <i>Child & Family Social Work</i> 14 (3). 267–277.</p>
PubMed	Missing person OR ambiguous loss AND family AND psychosocial	190	180	5	3	<p>2</p> <p>Arenliu, Aliriza – Shala-Kastrati, Fatmire – Berisha Avdiu, Vjollca – Landsman, Moshe 2017. Posttraumatic growth among family members with missing persons from war in Kosovo: Association with social support and community involvement. <i>OMEGA – Journal of Death and Dying</i> 0 (0). 1–14.</p> <p>Kajtazi-Testa, Laura – Hewer, Christopher 2018. Ambiguous loss and incomplete abduction narratives in Kosovo. <i>Clinical Child Psychology and Psychiatry</i> 0 (0). 1–13.</p>

Medic	missing person OR kadonn* AND psychosocial or psykoso-si*	4	4	0	0	0

Kirjallisuuskatsauksen aineiston tarkastelu

Tutkimus	Tutkimuksen tavoite	Tutkimusmenetelmä	Keskeiset tulokset
Arenliu, Aliriza – Shalla-Kastrati, Fatmire – Berisha Avdiu, Vjollca – Landsman, Moshe 2017. Posttraumatic Growth Among Family Members With Missing Persons From War in Kosovo: Association With Social Support and Community Involvement. OMEGA – Journal of Death and Dying 0 (0). 1–14.	Tutkimuksessa haluttiin selvittää, kuinka sosiaalinen tuki ja toimiminen aktiivisena yhteisöllisessä järjestössä, jossa käsitellään suoraan kadonnutta henkilöä, vaikuttaa posttraumaattiseen kasvuun.	Tutkimuksessa käytettiin kvantitatiivista tutkimusmenetelmää. Tutkimus tehtiin kymmenen vuotta sodan jälkeen ja aineisto kerättiin kyselylomakkeilla vuonna 2011 kesä- ja heinäkuun välisenä aikana. Vastajat olivat Kosovon sodassa 1999 kadonneiden perheenjäseniä ja etniseltä taustaltaan albanialaisia.	Omaisensa kadottaneelle on tärkeää olla saatavilla yhteisön (läheisten ja ystävien) tukea. Myös aktiivisuus kadonnutta henkilöä koskevassa yhteisöllisessä järjestössä vaikuttaa myönteisesti posttraumaattiseen kasvuun ja vähentää epäselvyyden kokemusta. Järjestössä toimiminen myös saattaa epäselvän menetyksen kokeneen yhteen henkilöiden kanssa, joilla on takana saman kaltaisia kokemuksia.
Powell, Steve – Butollo, Willi – Hagl, Maria 2010. Missing or Killed: The Differential Effect on Mental Health in Women in Bosnia and Herzegovina of the Confirmed or Unconfirmed Loss of their Husbands. European Psychologist 15 (3). 185–192.	Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella sitä, kuinka psykologiset vaikutukset eroavat epäselvän ja vahvistetun menetyksen välillä.	Tutkimukseen osallistui kaksi ryhmää, jotka muodostuivat molemmat Bosnia ja Herzegovinassa asuvista 56 naisesta. Nämä naiset olivat menettäneet miehen sodassa joko vahvistetun kuoleman tai katoamistapauksen kautta. Ryhmät täyttivät sodan tapahtumiin, sodan jälkeisiin stressitekijöihin ja mielenterveyden tilaan liittyvän kyselylomakkeen. Kyseessä oli kvantitatiivinen tutkimus	Epäselvän menetyksen kokenut voi kärsiä masennuksesta, ahdistuksesta, traumaattisesta surusta ja posttraumaattisesta sressihäiriöstä. Sureminen ja nostalginen muistelu voivat auttaa menetyksen kokenutta säilyttämään oman identiteettinsä ja jatkuvuuden tunteen suuren elämänmuutoksen läpi sekä sopeutumaan tilanteeseen. On tärkeää, että omaisensa kadottaneelle on saatavilla kohdistettua psy-

			kososiaalista tukea, sillä epäselvän menetyksen kokoneiden keskuudessa esiintyy runsaslukuisesti vakavaa masennusta ja itsemurhakeskeistä ajattelua.
Lenferink, Lonneke I.M. – Wessel, Ineke – Boelen, Paul A. 2018. Exploration of the Associations Between Responses to Affective States and Psychopathology in Two Samples of People Confronted With the Loss of a Loved One. The Journal of Nervous and Mental Disease 206 (2). 108–115.	Tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan yhteyttä positiivisten ja negatiivisten tunteiden säätelykeinojen välillä sekä tutkimaan menetyksen jälkeisten psykopatologisten oireiden esiintyvyyttä.	Tutkimuksessa käytettiin kahta eri tutkimusta, joissa oli käytetty samaa menetelmää, mutta joiden otannat erosivat toisistaan. Ensimmäiseen tutkimukseen osallistui 187 läheisensä kuoleman kokenutta henkilöä. Toisessa otannassa oli 134 omaisensa pitkäaikaisesti kadottanutta henkilöä. Osallistujat täyttivät pitkittynyttä surua, masennusta, post-traumaattisen stressin oireita ja tunteiden säätelykeinoja koskevan kyselyn. Tutkimusmenetelmä oli kvantitatiivinen.	Positiivisen ajattelun lisääminen voimakastunteiseen kokemukseen, itsensä yksilöllisiin ominaisuuksiin sekä olosuhteisiin liittyen yhdistetään tasapainoisempaan tunne-elämään koetun menetyksen jälkeen. Esimerkiksi komplisoituneen surun käsittely ja kognitiivinen käyttäytymisterapia sisältävät piirteitä, joiden tarkoituksena on vaikuttaa positiivisesti vointiin, tuottamalla esimerkiksi myönteisiä muistoja ja kannustamalla ylläpitämään mielekkäitä ihmissuhteita. Sekä positiivisen että negatiivisen vaikutuksen huomioiva säätelymenetelmä voisi tuottaa tehokkaampia tuloksia omaisensa kadottaneen auttamistyössä. Esimerkki toimivasta interventiomenetelmästä on mindfulness-harjoittelu, joka vapauttaa negatiivisia tunteita. Harjoitus edistää ajattelun joustavuutta ja positiivisuutta sekä vähentää posttraumaattisen stressihäiriön mahdollisuutta.
Clark, Julie – Warburton, Jeni – Tilse, Cheryl 2008. Missing siblings: seeking	Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka kadonneen	Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista menetelmää. Siihen osallistui yhdeksän	Epäselvän menetyksen kokenut tarvitsee sosiaalisten ongelmien ehkäisemisen tueksi apua sosiaali-

<p>more adequate social responses. <i>Child & Family Social Work</i> 14 (3). 267–27.</p>	<p>henkilön sisarukset kokevat pitkäaikaisen katoamisen ja minkälaisia vaikutuksia tilanteella on heihin, heidän perheeseen ja muihin ihmissuhteisiin. Tutkimuksessa myös tarkasteltiin sitä, kuinka katoaminen oli vaikuttanut heidän elämänhallintaan.</p>	<p>Australiassa asuvaa, aikuisikäistä, sisarusensa kadottanutta henkilöä.</p>	<p>työn ja –palveluiden toimesta.</p> <p>Kadonneen omainen tarvitsee interventiota eri vaiheissa. Interventiossa on tärkeää säilyttää herkkyys perheenjäseniä kohtaan ja ymmärrys katoamisesta prosessina.</p> <p>Katoamisen jälkeen omaisten auttamistyössä korostuvat poliisin, sosiaalityöntekijöiden, mielenterveys-työntekijöiden ja muiden ammattikuntien työntekijöiden yhteistyö.</p>
<p>Kajtazi-Testa, Laura – Hwer, Christopher 2018. Ambiguous loss and incomplete abduction narratives in Kosovo. <i>Clinical Child Psychology and Psychiatry</i> 0 (0). 1–13.</p>	<p>Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa siitä, minkälaisia sosiaalisista ja poliittisista komplikaatioita esiintyy poikansa sodassa kadottaneiden äitien elämässä.</p>	<p>Tutkimus oli kvalitatiivinen. Siinä haastateltiin kymmentä äitiä, jotka olivat kokeneet poikiensa epäselvän menetyksen vuosien 1998-1999 Kosovon sodan seurauksena. Haastattelut tapahtuivat Kosovossa vuonna 2012.</p>	<p>Epävarmuus ja epäselvyyden kokemus omaisensa kadottaneella vaatii tarkkaa huomiota ja ymmärrystä.</p> <p>Epäselvän menetyksen kokenut kärsii tiheästä tunteiden vaihtelusta ja tätä voi olla hankala käsitellä. Muuttuneen psykologisen tilan vuoksi perhedynamiikka häiriintyy.</p>
<p>Lenferink, Lonneke I M – Eisma, Maarten C – de Keijser, Jos – Boelen, Paul A 2017. Grief rumination mediates the association between self-compassion and psychopathology in relatives of missing persons. <i>European Journal Of Psychotraumatology</i> 8 (6). 1–11.</p>	<p>Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella ennakkokäsitystä siitä, että myötätunto itseä kohtaan yhdistetään matalampaan pitkittyneeseen, masennuksen ja posttraumaattisen stressin oireiden tasoon. Tutkimuksessa myös selvitettiin, kuinka laajalti luonteeltaan jumittunut ja pohdiske-</p>	<p>Tutkimukseen osallistui 137 hollantilais- ja belgialaistaustaista pitkäaikaisesti omaisensa kadottanutta henkilöä. He täyttivät lomakkeet, jotka sisälsivät kysymyksiä myötätunnosta itseä kohtaan, pohdiskelevasta surusta, pitkittyneestä surusta, masennuksesta ja posttraumaattisesta stressistä. Tutkimusmenetelmä oli kvantitatiivinen.</p>	<p>Omaisilla on kohonnut riski kärsiä pitkittyneestä surusta, masennuksesta ja posttraumaattisesta stressistä.</p> <p>Myötätunto itseä kohtaan on tärkeää ja vaikuttaa positiivisesti hyvinvointiin. Myötätunnon kokemus vähentää masennusta, ahdistuneisuutta ja posttraumaattista stressiä.</p> <p>Interventiossa nousevat tärkeäksi osaksi mindfulness-harjoitukset.</p>

	levä sureminen vaikuttaa näihin oireisiin.		<p>Interventiolla halutaan vähentää pohdiskelevaa ajattelua ja suremista (grief rumination) sekä vaikeiden ajatusten tukahduttamista. Pohdiskelemaan ajatteluun liittyvät esimerkiksi vaihtoehtoisten todellisuuksien kehittäminen omassa mielessä sekä ajattelu menetyksen epäreiludesta ja siitä kuinka tapahtunut olisi voitu estää. Pohdiskelevan ajattelun muuttamiseen käytetään kohdistetusti kognitiivista käyttäytymisterapiaa, kuten myötätunto-suuntaista terapiaa sekä hyväksymis- ja omistautumisterapiaa.</p> <p>Interventiossa on siis merkittävää huomioida myötätunto itseä kohtaan, pohdiskelevan ajattelun minimointi ja mindfulness-harjoitusten suosiminen.</p>
--	--	--	--